

واکاوی تجارب زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از کارورزی در دوران کرونا

Analysis of Farhangīān University student-teachers' experience of the internship courses during the COVID-19 Pandemic Condition

Katāyoon Hamidizāde¹

کتایون حمیدی زاده^۱

Zahrā Amiri Charmahini²

زهرا امیری چرمهینی^۲

Abstract

Internship provides students with the opportunity to have specialized practice in the teaching profession. It helps students to connect theoretical topics with the world of practice, become familiar with their job skills, and especially with practical teaching issues, incorporate what they have learned with the experiences of teachers and tutors, and experience teaching in the real classroom. The internship is at the heart of Farhangīān University's curriculum. The purpose of this study is to investigate the lived experience of Farhangīān University student-teachers from internships in virtual space. For this purpose, a qualitative approach with a descriptive phenomenological design was used. The statistical population of this study included the primary school student-teachers of Farhangīān University from Markazi, Isfahān, Ilām, Māzandarān, and Tehran provinces. The research sample consisted of those primary school student-teachers who had passed at least two internships at virtual space from the mentioned provinces using a purposive sampling method. The Necessary data was obtained using semi-structured interviews. The duration of each interview varied from 20 to 40 minutes, and after 50 interviews, the data was saturated. After conducting the interviews and coding and analyzing them using

چکیده

کارورزی، فرصت تمرین عمل تخصصی در حرفه معلمی را برای دانشجویان فراهم می‌سازد و کمک می‌کند تا دانشجویان، مباحث نظری را با دنیای عمل پیوند دهند، با مهارت‌های شغلی خود و به خصوص با مسائل عملی تدریس آشنا شوند، آموخته‌های خود را با تجربیات معلمان و استادان راهنما آمیخته و در جریان واقعی کلاس درس تجربه نمایند. کارورزی، قلب برنامه‌های درسی دانشگاه فرهنگیان به حساب می‌آید. هدف این پژوهش، بررسی تجربه زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از کارورزی در فضای مجازی است. به همین منظور، از رویکرد کیفی و از روش پدیدارشناسی توصیفی استفاده شد. جامعه آماری این پژوهش، دانشجو معلمان رشته آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان از استان‌های مرکزی، اصفهان، ایلام، مازندران، و تهران بودند که از این جامعه، با روش نمونه‌گیری هدفمند، دانشجو معلمان رشته آموزش ابتدایی که حداقل دو کارورزی را در فضای مجازی گذرانده‌اند به عنوان نمونه انتخاب شدند. اطلاعات لازم با استفاده از مصاحبه نیمه‌سازمان یافته کسب گردید. مدت زمان هر مصاحبه از ۲۰ الی ۴۰ دقیقه متغیر بود و پس از ۵۰ مصاحبه؛ اشباع اطلاعاتی حاصل شد. پس از انجام مصاحبه‌ها و کدگذاری

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۱۱

۱. استادیار برنامه ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، اراک، ایران. (نویسنده مسئول) k_hamidizadeh@cfu.ac.ir
۲. دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، اصفهان، ایران. Zahra.amirii7813@gmail.com

Received: 2021-11-02

Accepted: 2021-12-01

1. (PhD), Farhangīān University (Arāk Branch), Corresponding Author, E-mail: k_hamidizadeh@cfu.ac.ir
2. BA Student of Primary School Education at Farhangīān University (Isfahān Branch), Isfahān, Iran, Zahra.amirii7813@gmail.com

Nvivo software, the student-teachers' experience of the internship course in virtual space fell into 4 main themes, including "interaction and communication", "technology and media literacy", "teaching", and "the structure of the internship course" and 17 sub-themes. The results of the study showed that virtual internship training includes opportunities for student teachers such as benefiting from the teaching of other teachers, archiving the teaching of tutors, increasing the internship time, increasing creativity in education, promoting media literacy, and producing electronic content. There are also shortcomings in this training which include: lack of interaction with students, tutors, and school staff; Lack of experience in classroom management; and lack of familiarity with school rules.

Keywords: Internship, Virtual Education, Phenomenology, Farhangian University

و تحلیل آن‌ها با استفاده از نرم افزار Nvivo، تجربه دانشجوی معلمان از درس کارورزی در فضای مجازی در ۴ مضمون اصلی شامل: تعامل و ارتباط، فناوری و سواد رسانه ای، تدریس، و ساختار درس کارورزی و ۱۷ زیر مضمون قرار گرفت. نتایج بررسی نشان می‌دهد که آموزش مجازی کارورزی، شامل فرصت‌هایی برای دانشجوی معلمان بوده است؛ نظیر بهره مندی از تدریس سایر معلمان، بایگانی تدریس‌های معلمان راهنما، افزایش زمان کارورزی، افزایش خلاقیت در آموزش، ارتقای سواد رسانه ای و تولید محتوای الکترونیکی. کاستی‌هایی نیز در این آموزش‌ها وجود دارد که عبارتند از: فقدان تعامل با دانش‌آموزان، معلمان راهنما، و کادر آموزشی مدارس؛ عدم کسب تجربه در مدیریت کلاس درس؛ و عدم آشنایی با قوانین مدرسه.

واژگان کلیدی: کارورزی، آموزش مجازی، روش پدیدارشناسی، دانشگاه فرهنگیان.

مقدمه

در سرتاسر جهان، معلمان عنصر کلیدی در کیفیت بخشی نظام آموزشی محسوب می‌شوند. به همین دلیل، ارتقا و بهبود شایستگی‌ها و توانمندی‌های معلمان، از دغدغه‌های اساسی در تمامی نظام‌های آموزشی است. داوطلبان حرفه معلمی، برنامه‌های آموزش حرفه‌ای را به منظور کسب مهارت‌های مورد نیاز و تحت نظارت استادان و معلمان ورزیده پیش از خدمت معلمی طی می‌کنند، تا توانایی‌های لازم را برای پذیرش مسئولیت حرفه‌ای در سطح کلاس درس و مدرسه بدست آورند (احمدی و الهامیان، ۱۳۹۹). تمرین معلمی، اوج فعالیت‌های تربیت معلم است که سرمایه‌های انسانی را توسعه می‌دهد و تجربه‌های یادگیری بهتری را برای کارآموزان فراهم می‌کند (Choeng et al, 2014). در ایران، دانشگاه فرهنگیان، اصلی‌ترین نهاد قانونی برای تربیت نیروی انسانی مورد نیاز نظام آموزشی است. این دانشگاه با توجه به اهداف خود در تربیت معلم شایسته، کارآمد و توانمند، دروس مختلفی را ارائه می‌کند تا مهارت‌های عمومی و تخصصی دانشجویان را ارتقا دهد. دروس کارورزی از دروس تخصصی و مهم دانشگاه فرهنگیان است که ارتباط دهنده آموزش‌های نظری، متنوع و متعدد دانشگاه با دانش عملی معلمی است. این درس به دنبال آن است که دانشجویان از محیط شغلی آینده خود آگاه شوند، از تجربیات ارزشمند همکاران خود استفاده کنند، و نقاط قوت و ضعف معلمی خود را مورد ارزیابی قرار دهند. مجموعه‌ای از تکالیف کارورزی توسط اساتید راهنما و معلمان راهنما برنامه ریزی می‌شود تا دانشجویان را در دستیابی به این اهداف یاری نمایند. کارورزی این فرصت را برای دانشجویان فراهم می‌کند که عمل تخصصی در حرفه خود را تمرین کنند، مباحث نظری را با دنیای عمل

پیوند دهند، با مهارت‌های شغلی خود و به خصوص با مسائل عملی تدریس آشنا شوند، آموخته‌های خود را با تجربیات معلمان و استادان راهنما آمیخته و در جریان واقعی کلاس درس تجربه نمایند. به نوعی می‌توان کارورزی را قلب برنامه‌های درسی تربیت معلم به حساب آورد.

دانشگاه فرهنگیان براساس هدف عملیاتی ۱۱ سند تحول بنیادین، در سال ۱۳۹۳، برنامه درسی کارورزی را با تأکید بر پرورش رویکرد معلم فکور تدوین و اجرا نمود. اساتید راهنما، معلمان راهنما و دانشجویان، سه ضلع اساسی این درس هستند. این درس در چهار ترم برای تمامی رشته‌ها به ارزش ۸ واحد ارائه می‌شود. مسئله‌شناسی و آشنایی با موقعیت، مشاهده تاملی و ثبت تجربیات در قالب روایت؛ در یادگیری حرفه‌ای کارورزی اول صورت می‌گیرد. یادگیری حرفه‌ای در کارورزی دوم به تحلیل و تفسیر نیازها و مسائل در موقعیت آموزشی، تجربه حرفه‌ای در مقایسه خرد متمرکز است. دانشجویان در کارورزی سوم مستقیماً مسئولیت تدریس و اداره کلاس درس را برعهده می‌گیرند و به درک معنا و انتقال آموخته‌ها به موقعیت جدید می‌پردازند. در آخرین کارورزی، دانشجویان می‌توانند با توجه به تجربیات کسب شده به عنوان برنامه ریز درسی در مدرسه حاضر شوند و طراحی، تولید و اجرای برنامه را مورد ارزیابی قرار دهند.

هم معلمان باتجربه و هم معلمان تازه‌کار معتقدند که تجربیات بدست آمده در کارورزی و تمرین معلمی، یکی از مهم‌ترین ارکان آماده سازی معلمان است (Wilson et al, 2002). از سوی دیگر، اهمیت موضوع سبب شده است که در سال‌های اخیر پژوهش‌های متعدد و متنوعی پیرامون کارورزی صورت گیرد که در ادامه، به نتایج برخی پژوهش‌های انجام شده اشاره می‌شود. عرب زاده و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان «تبیین راهبردها و پیامدهای تحقق نظام کارورزی مبتنی بر تربیت معلم فکور در دانشگاه فرهنگیان» دریافتند که مهمترین پیامدهای تحقق نظام کارورزی مبتنی بر معلم فکور، در برگیرنده توسعه حرفه‌ای، تربیت معلمان متفکر و ایجاد تحول در نظام تعلیم و تربیت است. ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با «عنوان طراحی الگوی مربیگری فرایند کارورزی دانشجو معلمان در دانشگاه فرهنگیان» دریافتند که مولفه‌های بالندگی حرفه‌ای، کنش‌گران، و فرایند یاددهی - یادگیری می‌تواند برای الگوی مربیگری دانشجو معلمان، مفید فایده باشد. نتایج پژوهشی که توسط خروشی و همکاران (۱۳۹۹) انجام شد و در آن به «بررسی مسائل و مشکلات درس کارورزی

از نظر مدرسین دانشگاه فرهنگیان» پرداختند نشان می‌دهد که مشکلات درس کارورزی را می‌توان در دو بعد برنامه درسی و اجرای آن، دسته‌بندی کرد. بنابر این پژوهش، در بُعد برنامه درسی، بیشترین مشکلات به اهداف آرمان‌گرایانه درس برمی‌گردد و در بعد اجرا نیز عدم همکاری کافی آموزش و پرورش به عنوان مهمترین مشکلات شناسایی شده است. احمدی و الهامیان (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «بررسی برنامه درسی کارورزی با رویکرد تربیت معلم فکور از منظر استادان دانشگاه فرهنگیان» دریافتند که رویکرد برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان بر عمل تاملی و موقعیت‌محور تاکید دارد اما محتوا مستلزم به کارگیری دانش ترکیبی و کاربردی است. «مطالعه تجربه زیسته استاتید راهنمای دوره کارآموزی در دانشگاه فرهنگیان» توسط اسلامی و همکاران (۱۳۹۹) صورت گرفت نشان می‌دهد که اساتید راهنما، منطبق برنامه کارآموزی را قابل قبول می‌دانند و اهداف آن را مناسب ارزیابی کرده‌اند اما کاستی‌هایی نظیر ضعف آموزش دست‌اندرکاران اجرایی را نیز مطرح کرده‌اند. در پژوهشی با «عنوان تجربه زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از برنامه جدید کارورزی تربیت معلم ایران» که توسط صفرنواده و همکاران (۱۳۹۸) صورت گرفت، این نتایج به دست آمد که برنامه‌های جدید کارورزی دارای اثربخشی بوده، توانسته است رضایت دانشجو معلمان را کسب کند و شایستگی دانشجویان را افزایش دهد، و به شکل‌گیری هویت معلمی آنان کمک نماید. نتایج پژوهشی که جعفریان و محمودی (۱۳۹۸) با عنوان «پدیدارشناسی تجارب معلمان راهنمای کارورزی از طرح جدید کارورزی در دانشگاه فرهنگیان استان آذربایجان شرقی» انجام داده‌اند نشان می‌دهد که طرح جدید کارورزی، باعث تلفیق هرچه بیشتر نظریه و عمل می‌شود و مهمترین نتیجه آن، انتقال تجارب معلم راهنما به دانشجویان است. در سال (۱۳۹۸)، قربانی و همکارانش به بررسی «الگوی مشارکتی شرح حال نویسی در برنامه درسی کارورزی» پرداختند و نتایج بررسی‌های آن‌ها حکایت از آن دارد که این الگو می‌تواند تحقق اهداف و راهبردهای مستتر در واحدهای درسی را به دنبال داشته باشد.

Teemant (2014) در مقاله‌ای تحت عنوان «روش‌های ترکیبی مربیگری آموزشی معلمان و فراگیران» نشان داد که مدل‌های موثر توسعه حرفه‌ای معلمان، برای موفقیت اصلاحات آموزشی نیز اهمیت دارند. Kraft et al, (2018) در پژوهشی با عنوان «تاثیر آموزش مربیگری معلم در آموزش و موفقیت» نشان دادند که مربیگری، تاثیر زیادی بر آموزش و تاثیر مثبت کمی بر موفقیت دارد. Stellmacher et al, (2020) در پژوهشی با عنوان «انگیزه انتخاب شغل

معلمی قبل از خدمت: مقایسه معلمان آموزش و تربیت حرفه ای و معلمان مدارس جامع در آلمان»، به شرح عوامل انگیزه بخش در انتخاب شغل معلمی پرداخته‌اند و بیان می‌کنند که یکی از عوامل انگیزشی، الزامات تحصیلی و شناخت هرچه بیشتر شغل از طریق دروسی مثل کارورزی است. اهمیت کارآموزی را در توسعه قابلیت‌های تدریس در موضوعات مختلف می‌دانند که در عین حال، مهارت‌های تعاملات بین فردی با دانش‌آموزان، معلمان و والدین را نیز محقق می‌کند. (Aasir & Khushi (2018)، در پژوهشی با عنوان «درک نقش کارآموزی به عنوان یادگیری مبتنی بر فعالیت» به بررسی تأثیر کارآموزی در دانشجویان دانشگاه پاکستان پرداخته است. این بررسی نشان می‌دهد که کارآموزی، فعالیت مناسبی برای یادگیری و رشد دانشجویان است که تجربیات عملی، کارگروهی، شناخت از نقاط قوت و ضعف خود و محیط را فراهم می‌کند. (Hejazi & Bakhtiari (2021) در پژوهشی با عنوان «مطالعه تطبیقی برنامه درسی کارآموزی آموزش معلمان در ایران، استرالیا و سنگاپور»، به مقایسه برنامه‌های کارورزی تربیت معلم در این سه کشور پرداختند. نتایج این بررسی حاکی از آن است که برنامه‌های کارورزی تربیت معلم در ایران و سنگاپور به یکدیگر شبیه و با استرالیا متفاوت هستند. تفاوت‌ها در میزان واحدهای کارآموزی است و اینکه برنامه‌های کارآموزی در سنگاپور و استرالیا، همکاری گسترده میان مدارس و موسسه‌های ملی آموزش را فراهم می‌کند. بر اساس این مطالعه، محققان پیشنهاد می‌کنند که برنامه‌های کارورزی در ایران انعطاف‌پذیرتر باشد و نظارت بر برنامه‌ها افزایش یابد.

در مجموع، پژوهش‌های گذشته پیرامون کارورزی (اسلامی و همکاران، ۱۳۹۹؛ خروشی و همکاران، ۱۳۹۸؛ احمدی و الهامیان، ۱۳۹۹) نشان می‌دهد که چالش‌های متعددی برای این درس مطرح است؛ چالش‌هایی نظیر اجرای ضعیف برنامه کارورزی، ضعف کارگزاران در هماهنگی میان مدرسه و دانشگاه، عدم همکاری معلمان و استادان راهنما. در کنار این چالش‌ها، در دو سال گذشته و همزمان با شیوع ویروس کرونا در دسامبر ۲۰۲۰، شرایط جدیدی پیش آمد که نه تنها ایران بلکه تمامی کشورهای جهان را با چالش آموزش مواجه ساخت. پس از شیوع این بیماری، آموزش در سراسر دنیا دستخوش تغییر شد و در کشور ما نیز به منظور جلوگیری از «تعطیلی آموزش»، آموزش‌های مجازی مطرح و اجرا شدند. آموزش هم در مدارس و هم در دانشگاه‌ها به صورت مجازی (آفلاین و آنلاین) انجام شد. از آنجا که آموزش مجازی، با هدف ساخت دانش مرتبط با تجربه فردی، یاددهی - یادگیری را به

شیوه الکترونیکی اجرا و پشتیبانی می‌کند؛ پیش از شیوع ویروس کرونا، در سرتاسر جهان، دانشگاه‌های متعددی در ارائه دوره‌های خود از آموزش مجازی استفاده می‌کردند و ساختار، اهداف و بستر مناسبی را از گذشته برای چنین فرایند آموزشی مهیا کرده بودند. اما در نظام آموزش عالی ایران، علی‌رغم اینکه آموزش مجازی از سال ۱۳۸۰ به صورت رسمی شروع شده بود لیکن بنابر شرایط خاص اجتماعی و فرهنگی حاکم بر کشور، هیچ‌گاه به‌طور گسترده و مناسب از این آموزش استفاده نشده است. از همین رو، مطالعات مطلوب و مناسبی نیز پیرامون این نوع آموزش؛ به ویژه در ارتباط با دروس عملی صورت نگرفته است. در آموزش مجازی، شکل و نوع مناسبات فردی- اجتماعی دستخوش تغییر می‌شود و مناسبات جدیدی از روابط میان استاد و دانشجو و فرایند کلاس درس ایجاد می‌گردد که بررسی آن‌ها، به بهبود آموزش مجازی کمک بسزایی می‌نماید. شیوع بیماری کرونا و رواج آموزش‌های مجازی، باعث شد که درک کاربران از این نوع آموزش متفاوت شود.

باید توجه داشت که تمرین مهارت‌های معلمی باید به گونه‌ای صورت گیرد که در نهایت، دانشجویان با مهارت‌های حرفه‌ای شغل خود در محیط واقعی کلاس درس آشنا شوند و کارورزی در دانشگاه فرهنگیان، از این منظر حائز اهمیت است که بتواند تجربه محیط واقعی کلاس درس، عمل تاملی، مهارت‌های پداگوژیکی و ارزش‌های اخلاقی و معنوی مورد نیاز دانشجویان را فراهم کند. بر این اساس و با توجه به اهمیت این موضوع که هرچه دانشجویان با مهارت‌های مربوط به حوزه کاری خود آشنا تر شوند و به تجارب بیشتری دست یابند، از رویکردهای موثرتری در فرایند یاددهی یادگیری استفاده خواهند کرد و با عنایت به اینکه محیط کارورزی می‌بایست حاوی فرصت‌هایی برای تامل بر روی عمل باشد (Jones, 2013; Piwovar et al, 2006) این سوال اساسی مطرح می‌شود که در دو سال گذشته، برنامه درسی کارورزی با توجه به اهدافی که به آن اشاره شد، در فضای مجازی چگونه انجام شده است؟ در جهت پاسخ به این سوال و از میان سه ضلع اصلی کارورزی یعنی دانشجویان، معلمان راهنما، و اساتید راهنما، در این پژوهش بنا بر این است که با بررسی تجارب زیسته دانشجویان، چگونگی این آموزش مورد مطالعه قرار گیرد. بر این اساس، این پرسش مطرح می‌شود که تجربه زیسته دانشجویان از برنامه درسی کارورزی در فضای مجازی و اجرای آن چه بوده است؟ بی‌شک اگر دانشگاه فرهنگیان، امکان تمرین مهارت‌های معلمی اعم از تدریس و مدیریت کلاس را برای دانشجویان فراهم نکند، دانشجو معلمان قادر نخواهند

بود به مهارت‌های مناسبی برای تدریس و مدیریت کلاس درس دست یابند. بنابراین هدف این مقاله، تشریح تجربه‌های زیسته دانشجویان از کارورزی در آموزش مجازی است تا بتواند میزان موفقیت این درس و فرصت‌ها و کاستی‌های آن را در آموزش مجازی را نشان دهد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش به شیوه کیفی و با روش پدیدارشناسی صورت گرفته است. پدیدارشناسی به پدیده آن‌گونه که توسط فرد تجربه و زیست می‌شود، توجه می‌کند. بنابراین در پدیدارشناسی این پرسش مطرح می‌شود که تجربه زیسته، چه نوع تجربه‌ای است؟. در پدیدارشناسی محقق تلاش می‌کند که پدیده و معنا را همان‌گونه که در زندگی روزمره زیست می‌شود، نمایان سازد. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه نیمه سازمان یافته استفاده شده است؛ بدین صورت که فهرستی از سوالات تهیه شدند اما این امکان برای محققان فراهم بود که در صورت نیاز، در خلال مصاحبه سوالات پیش‌بینی نشده را نیز مطرح کنند. با تمرکز بر پرسش اساسی پژوهش که «تجربه زیسته دانشجو معلمان در ارتباط با کارورزی در آموزش‌های مجازی چیست؟»؛ سوال‌های مصاحبه پیرامون دو محور اصلی تنظیم شدند:

۱. ارزیابی شما از آموزش مجازی درس کارورزی چیست؟

۲. به نظر شما آموزش مجازی درس کارورزی در شکل‌گیری هویت حرفه‌ای دانشجو معلمان موثر بوده است؟

جامعه آماری این پژوهش، دانشجو معلمان رشته آموزش ابتدایی در دانشگاه فرهنگیان از استان‌های مرکزی، اصفهان، ایلام، مازندران، تهران بودند. روش نمونه‌گیری در این تحقیق، از نوع نمونه‌گیری هدفمند بوده است؛ بدین صورت که از میان دانشجو معلمان رشته آموزش ابتدایی از گروه علوم تربیتی، دانشجویان ترم‌های ۶ و ۷ (که حداقل دو کارورزی را در فضای مجازی گذرانده‌اند) انتخاب شدند. فرایند مصاحبه‌ها تا زمانی ادامه یافت که اطلاعات بیشتری از مصاحبه‌ها حاصل نشد و تکرار الگوهای داده‌ای مشاهده می‌شد. در پژوهش حاضر، پس از مصاحبه با ۲۳ نفر از مشارکت‌کنندگان، اشباع نظری داده‌ها صورت گرفت اما به منظور اطمینان از چند مضمون استخراج شده؛ مصاحبه‌ها تا ۵۰ نفر ادامه یافت. با توجه به شیوع بیماری کرونا و محدودیت‌های ناشی از آن، مصاحبه‌ها به دو صورت تلفنی و استفاده از بستر گوگل میت، انجام شد. در ابتدا هماهنگی‌های لازم با مشارکت‌کنندگان صورت می‌گرفت و سپس با اجازه

آن‌ها، متن مصاحبه‌ها جهت تحلیل عمیق‌تر ضبط می‌شد. انجام هر مصاحبه، ۲۰ الی ۴۰ دقیقه به طول می‌انجامید. پس از اتمام هر مصاحبه، متن مکتوب شده به مشارکت‌کنندگان و همکاران ارائه می‌شد تا پایایی داده‌ها تعیین گردد. فرایند تجزیه و تحلیل داده‌ها با بهره‌گیری از روش کدگذاری و با استفاده از نرم‌افزار Nvivo به شرح زیر صورت گرفت:

- انجام مصاحبه با شرکت‌کنندگان
- مکتوب کردن متن مصاحبه‌ها
- کدگذاری باز شامل: خواندن خط به خط گفتگوها و استخراج مفاهیم اصلی
- کدگذاری محوری شامل: دسته‌بندی داده‌ها و مشخص کردن دسته نهایی

جدول ۱. مشخصات مشارکت‌کنندگان

جنسیت	تعداد مشارکت‌کنندگان
دختر (۳۶ نفر)	پردیس‌های استان مرکزی (۱۵ نفر)
پسر (۱۴ نفر)	پردیس‌های استان اصفهان (۱۲ نفر)
	پردیس‌های استان ایلام (۱۰ نفر)
	پردیس‌های استان مازندران (۸ نفر)
	پردیس‌های استان تهران (۵ نفر)

یافته‌های پژوهش

پس از انجام مصاحبه‌ها و تحلیل آن‌ها، تجربه زیسته دانشجو معلمان از درس کارورزی در فضای مجازی، در ۴ مضمون اصلی و ۱۷ زیر مضمون قرار گرفت.

جدول ۲. مضامین اصلی و فرعی

مضامین اصلی (کدگذاری محوری)	مضامین فرعی (کدگذاری باز)
تعامل و ارتباط	فقدان تعامل با دانش‌آموزان فقدان تعامل با معلمان راهنما فقدان تعامل با کادر آموزشی و اداری مدرسه عدم آشنایی با قوانین مدرسه امکان آشنایی با محل خدمت اصلی دانشجو معلمان در آینده

مضامین اصلی (کدگذاری)	مضامین اصلی (کدگذاری محوری)
ارتقای مهارت‌های تولید محتوای الکترونیکی ارتقای سواد رسانه‌ای	فناوری
بهره‌مندی از تدریس سایر معلمان بهره‌مندی از تدریس‌های معلم راهنما در هر زمان افزایش خلاقیت در تدریس بایگانی تدریس‌های معلمان راهنما عدم پرورش مهارت‌های مدیریت کلاس درس فقدان تمرین تدریس در تمامی دروس	تدریس
افزایش زمان کارورزی گزارش‌ها و روایت‌های نادرست و نامناسب نبود سرفصل‌های مناسب درس کارورزی در فضای مجازی بی‌اطلاعی معلمان راهنما و مدیران مدارس از کارورزی و وظایف کارورز	ساختار کارورزی

۱. تعامل و ارتباط: تجربه مشارکت‌کنندگان از سپری کردن دو سال کارورزی در فضای مجازی، یکی از مضامین اصلی را تشکیل می‌داد. تمامی مشارکت‌کنندگان بر این امر اتفاق نظر داشتند که جهت محقق شدن اهداف درس کارورزی، تعامل و ارتباط متقابل با عوامل آموزشی شامل دانش‌آموزان، معلمان راهنما، مدیران، ضروری است. ۱/۱ فقدان تعامل با دانش‌آموزان: عنصر اصلی آموزش از نگاه مشارکت‌کنندگان در پژوهش، دانش‌آموز است. اینکه در آموزش مجازی، امکان ارتباط چهره به چهره با دانش‌آموزان فراهم نیست و کارورز از دریافت بازخوردهای احساسی و عینی دانش‌آموزان محروم می‌باشد، از نکات اساسی مطرح شده است.

مصاحبه‌شونده ۹ می‌گوید: «ما با دانش‌آموزان به درستی ارتباط برقرار نکردیم هرچقدر هم که ما دارای توانایی برقراری ارتباط می‌بودیم اما بازهم نیازمند فضایی جهت برقراری ارتباط بودیم که اصلاً ببینیم می‌توانیم ارتباط بگیریم یا نه. شاید اصلاً تصور می‌کردیم که می‌توانیم خوب ارتباط برقرار کنیم اما در عمل توانایی این کار را نداشتیم». مصاحبه‌شونده ۱۲ می‌گوید:

«ما از بازخوردهای دانش‌آموزان مطلع نمی‌شدیم، برای رفع مشکلات دانش‌آموزان نیاز به یک ارتباط حضوری بود و عدم وجود این ارتباط حضوری باعث شد همه چیز صرفاً روی کاغذ اتفاق بیفتد». مصاحبه‌شونده ۴۰ می‌گوید: «وقتی که من، دانش‌آموز و عکس‌العمل‌اش را نبینم عملاً انگار هیچ کاری نکردم اما وقتی حضوراً در مقابل ۲۰ دانش‌آموز تدریس کنم شرایط خیلی متفاوت‌تر خواهد بود نسبت به موقعی که در خانه نشستم و صرفاً یک فیلم را ارسال می‌کنم.»

۱,۲ فقدان تعامل با معلمان راهنما: بنابر نظرات و تجربیات مشارکت‌کنندگان، کارورزی موفق، نیازمند بهره‌گیری از تجربیات معلمان راهنماست. بخش مهمی از این تجربیات در قالب تعاملات میان کارورز و معلم راهنما حاصل می‌شود و تحقق این امر، در آموزش مجازی درس کارورزی امکان‌پذیر نبوده است.

مصاحبه‌شونده ۸ می‌گوید: «ارتباط عمیقی بین من کارورز و معلم راهنما جهت پرسش و پاسخ‌های متعدد و کمک به من جهت بهبود مهارت‌های معلمی اتفاق نیفتاد». مصاحبه‌شونده ۱۷ می‌گوید: «من معلم راهنما را، حتی یک بار هم حضوری ندیدم و این خیلی تو ذوق می‌زد». مصاحبه‌شونده ۳۲ می‌گوید: «نبودن این ارتباط چشمی باعث می‌شد ندانم که در آن لحظه، معلم در گفتن یکسری مطالب چه احساسی دارد؟ آیا خشمگین است؟ آیا ناراحت است و ...»

۱,۳ فقدان تعامل با کادر آموزشی و اداری مدرسه: مشارکت‌کنندگان این‌گونه مطرح کرده‌اند که برای آشنایی هرچه بیشتر با شغل خود، می‌بایست با تمامی عوامل مدرسه تعامل داشته باشند و بخشی از کسب تجربه در حرفه معلمی، از طریق تعامل با همه کارکنان مدرسه بدست می‌آید. شرایط بیماری کرونا و آموزش تماماً مجازی، این فرصت را از کارورزان گرفته بوده است.

مصاحبه‌شونده ۲۵ در این باره می‌گوید: «علیرغم زحمات استاد و تلاش‌های خودم، باز هم کارورزی مجازی عملاً چیزی به ما یاد نداد. من حتی مدیر مدرسه را هم از نزدیک ندیدم». مصاحبه‌شونده ۱۵ می‌گوید: «به‌عنوان یک دانشجو معلم که قرار است از ۴ ترم کارورزی بیشترین استفاده را ببرد، در کارورزی مجازی هیچ فرصتی برای آشنایی با محیط کار و همکاران برای من وجود نداشت.»

۱,۴ عدم آشنایی با قوانین مدرسه: مصاحبه‌شوندگان، کارورزی مجازی را این‌گونه تجربه

کرده‌اند که امکان آشنایی با مقررات مدرسه نیز از آنها دریغ شده است.

مصاحبه‌شونده ۲ می‌گوید: «در کارورزی حضوری، دانشجویان باید در یک روز مشخص و در زمان مشخص و با فرم مناسب سر کلاس حضور پیدا می‌کردند و کم‌کم نحوه برخورد با کادر مدرسه را یاد می‌گرفتند. ضمن اینکه با قوانین مدرسه نیز آشنا می‌شدند». مصاحبه‌شونده ۱۱ می‌گوید: «ما الان واقعا آمادگی رفتن سر کلاس را نداریم و من معتقدم در نهایت باید شش هفت ماه سر کلاس واقعی باشیم. ما حتی قوانین و مقررات مدرسه را فقط از دیگران شنیدیم و درست نمی‌دانیم.»

۱٫۵ امکان آشنایی با محل خدمت دانشجو معلمان در آینده: مشارکت‌کنندگان اذعان داشتند که در کارورزی مجازی به علت منع تردد و مجازی بودن آموزش‌های دانشگاه، این اجازه به دانشجو معلمان داده شده است که ابلاغ کارورزی را در محل خدمت اصلی خود در آینده دریافت کنند.

مصاحبه‌شونده ۱ می‌گوید: «محل خدمتم یکی از شهرستان‌های استان اصفهان بود نه خود استان اصفهان و این باعث شد که دقیقاً من با شرایط محل خدمت خودم و آموزش و پرورش محل خدمت خودم آشنا شوم». مصاحبه‌شونده ۳ می‌گوید: «ما شهرستانی‌ها برای کارورزی به مدارسی رفتیم که خودمان یک زمانی در آنجا درس می‌خواندیم؛ اینکه محلی که بعداً می‌خواهی خدمت کنی، کارورزی بری خیلی حس خوبی بود». مصاحبه‌شونده ۱۹ می‌گوید: «یک خوبی که مجازی شدن داشت این بود که دیگه دانشگاه پافشاری نمی‌کرد که باید حتماً فلان مدرسه برویم؛ اینکه در محل خدمتمون کارورزی داشتیم، واقعا خوشحال‌کننده بود.»

۲. فناوری: بخشی از تجربه دانشجو معلمان از کارورزی مجازی به مهارت‌های استفاده از فناوری اشاره داشته است. اکثر مشارکت‌کنندگان از بهبود مهارت‌های تولید محتوا و استفاده از نرم‌افزارهای متنوع ابراز رضایت کرده‌اند.

۲٫۱ ارتقای مهارت‌های تولید محتوای الکترونیکی: تولید محتوای الکترونیکی از جمله مهارت‌های مورد نیاز معلم است که بنا بر تجارب مشارکت‌کنندگان، پیشرفت در این مهارت، پیش از این، در کارورزی‌های حضوری امکان‌پذیر نبوده است.

مشارکت‌کننده ۳۲ می‌گوید: «تنها نکته مثبت این قضیه این بود که باعث شد دانشجویانی که به روز نبودند، با تولید محتوای الکترونیکی آشنا شوند و سعی کنند آن‌ها

را یاد بگیرند». مشارکت‌کننده ۲۷ می‌گوید: «نقطه قوتی که می‌شود برای این اتفاق در نظر گرفت این است که شاید دانشجویهایی مثل من، البته بنا بر اجبار، کمی به این سمت کشیده شدن که تولید محتوا کنند.»

۲،۲ ارتقای سواد رسانه‌ای: نرم‌افزارهای آموزشی و رسانه‌های متنوعی برای کمک به آموزش وجود دارد که بنا بر تجربه‌های مشارکت‌کنندگان، در کارورزی مجازی، امکان فراگیری و استفاده از آن‌ها فراهم شده است.

مصاحبه‌شونده ۷ می‌گوید: «شاید اگر حضوری بود من در چندین سال آینده در خیلی از نرم‌افزارها پیشرفت نمی‌کردم». مصاحبه‌شونده ۱۶ می‌گوید: «آموزش مجازی باعث پیشرفت کشور در زمینه فناوری شد و کیفیت فناوری ما هم با آموزش مجازی بخصوص تو درس کارورزی بیشتر شد، من خودم کار کردن با خیلی از نرم‌افزارهای تهیه فیلم و امثال این آشنا شدم.»

۳. تدریس: تمامی مشارکت‌کنندگان بر اهمیت کسب تجربه تدریس در کارورزی تاکید کردند و تجارب آن‌ها، ابعاد متنوعی از تدریس در کارورزی مجازی را نشان می‌دهد. ۳،۱ بهره‌مندی از تدریس سایر معلمان: دانشجو معلمان شرکت‌کننده در مصاحبه این‌گونه مطرح کرده‌اند که در کارورزی مجازی، امکان استفاده از تدریس‌های متنوع معلمان گوناگون وجود داشته است. چیزی که در کارورزی حضوری به ندرت اتفاق می‌افتاده است.

مصاحبه‌شونده ۵ می‌گوید: «به‌عنوان دانشجو معلم یا معلم تازه‌کار که باید در تمام زمینه‌ها و روش‌های تدریس متفاوت و متنوع تجربه کسب کنیم و بتوانیم از روش‌های تدریس متنوع استفاده کنیم، می‌شود از این به‌عنوان فرصتی یاد کرد که ما می‌توانستیم از تدریس‌های معلمان مختلف حتی در شهرهای دیگه هم استفاده کنیم». مصاحبه‌شونده ۱ می‌گوید: «مثلاً من خودم به‌شخصه تمام این تدریس‌ها را به مدت یک سال که توی این گروه بودم تدریس ریاضی را کامل برای خودم جمع‌آوری کردم. دفترچه‌ای را تهیه کردم و همه مطالب را نوشتم و از این کارورزی نهایت استفاده را برده‌ام و این‌که توانستم خیلی بیشتر روی موضوعات ریاضی تسلط زیادتری پیدا کنم». مصاحبه‌شونده ۸ می‌گوید: «اگر بخواهم بزرگ‌ترین مزیت آن را بگویم این بود که علاوه بر این‌که ما یک معلم راهنما داشتیم، من خودم توی کلاس چند تا معلم راهنما عضو بودم و خود معلم راهنما از تدریس بقیه

معلمان استفاده می‌کنند و این طوری بود که ما همزمان می‌توانستیم از تجربیات چندین معلم استفاده کنیم و به نظرم این یکی از بزرگ‌ترین مزایای کارورزی مجازی بود.»

۳,۲ بهره‌مندی از تدریس‌های معلمان راهنما در هر زمان: طبق تجارب مطرح شده توسط مشارکت‌کنندگان، در کارورزی مجازی این امکان وجود داشته است که از تدریس‌های معلمان راهنما در زمان‌های مختلف استفاده نمایند.

مصاحبه‌شونده ۳ می‌گوید: «در کارورزی حضوری، ما فقط یک روز می‌رفتیم سر کلاس و همان یک روز بر روش تدریس نظارت داشتیم اما در کارورزی مجازی، ما تدریس را هر روز می‌بینیم و پیگیری می‌کنیم». مصاحبه‌شونده ۱۱ می‌گوید: «چون تدریس معلم‌ها به صورت مجازی بود و ما عضو کانال یا گروه بودیم، می‌توانستیم تدریس را هر زمان و هر روز ببینیم و حالا محدود به یک روز خاص و زمان خاصی نمی‌شد.»

۳,۳ افزایش خلاقیت در تدریس: به نظر مشارکت‌کنندگان، کارورزی مجازی، زمینه‌های خلاقیت در تدریس را هم برای معلمان و هم برای کارورزان بیشتر کرده است.

مصاحبه‌شونده ۲۰ می‌گوید: «یک سری روش تدریس هستند که خلاقانه است و فضای مجازی آن را نشان ما داد. یعنی این که می‌شود با یک سری خلاقیت و محتوای الکترونیکی، بهتر برای بچه‌ها توضیح بدهیم تا بهتر و بیشتر و دقیق‌تر در ذهنشان قرار بگیرد». مصاحبه‌شونده ۹ می‌گوید: «مزیت مجازی بودن این بود که متوجه شدیم در فضای مجازی چقدر می‌توانیم خلاقیت به خرج دهیم، مجازی بودن باعث شد بیشتر دنبال خلاقیت و ایده‌پردازی باشم و سعی کنم همه جوانب را با هم پیش ببرم.»

۳,۴ بایگانی تدریس‌های معلمان راهنما: دانشجو معلمان در تجاربشان بیان کردند که امکان نگهداری مطالب و محتوا و تدریس‌های معلمان در فضای مجازی به راحتی وجود دارد.

مصاحبه‌شونده ۱۹ می‌گوید: «از مزایا، می‌توانم بگویم که همه چیزهایی که سر کلاس تهیه می‌شود می‌توانید به آن‌ها دسترسی داشته باشید؛ به خصوص به تدریس‌های معلم». مصاحبه‌شونده ۱ می‌گوید: «فردی مثل من نیاز دارد که در زمینه آموزش و تدریس ریاضیات یک مقدار بیشتر قوی عمل کند، نیاز دارد که تکرار و تمرین بیشتری کند و حالا هرچقدر هم که دوره‌های مختلف رو بگذرانند، باز هم نیاز دارد که تدریس اصلی معلم را سر کلاس چندین بار ببیند. من فیلم تدریس‌های معلم راهنمایم را ذخیره و بارها و بارها نگاه می‌کردم.»

۳/۵ عدم پرورش مهارت‌های مدیریت کلاس درس: تمامی مشارکت‌کنندگان بر ضعف کارورزی مجازی در پرورش مهارت‌های کلاس‌داری اشاره کردند و بزرگترین نقصان این آموزش را، در این موضوع می‌دانستند.

مصاحبه‌شونده ۱۳ می‌گوید: «یک سری از مهارت‌های مهم مثل شیوه کلاس‌داری و این‌ها را واقعاً نمی‌توانستیم از معلم یاد بگیریم». مصاحبه‌شونده ۲ می‌گوید: «سر کلاس با سی تا دانش‌آموز خیلی فرق دارد با فضای مجازی. اگر گروه واتساپ بود، معلم گروه را می‌بست اگر بچه‌ها بی‌نظمی انجام می‌دادند. ولی واقعاً بحث این است که سر کلاس، قرار است به چه صورت باشد؟ مدیریت کلاس و زمان‌بندی، مهارت‌هایی بودند که لازم بود ما یاد بگیریم». مصاحبه‌شونده ۱۰ می‌گوید: «تنها چیزهایی که به معلومات ما اضافه می‌شد مربوط به تدریس و قسمت علمی مباحث درسی بود ولی ما مدیریت کلاسی را نمی‌دیدیم، نحوه تعاملات را نمی‌دیدیم، فعالیت‌های دانش‌آموزی را نمی‌دیدیم، و مسائلی که مربوط به کلاس حضوری می‌شد را ما نداشتیم و این هم ضربه خیلی بزرگی به ما وارد کرد که نتوانستیم تجربیات کاملی را از کارورزی کسب کنیم.»

۳/۶ فقدان تمرین در تمامی دروس: عدم تمرین تدریس در تمامی دروس و همچنین عدم استفاده از مهارت‌های تدریس معلم در تمامی دروس، از جمله تجاربی بود که مشارکت‌کنندگان به آن اشاره کردند.

مصاحبه‌شونده ۳۴ می‌گوید: «موضوع بعدی این است که پارسال برای کارورزی، بنده خاطرم هست که معلم وقتی می‌خواست تدریس کند عمده وقتی که می‌گذاشت برای تدریس ریاضی بود و اصلاً اهمیتی به سایر دروس نمی‌داد، برای همین من با تدریس معلم در دروس مختلف آشنا نشدم». مصاحبه‌شونده ۲۸ می‌گوید: «متأسفانه اکثر معلم‌ها دروس حفظی را بر عهده دانش‌آموزان می‌گذاشتند و خودشان فقط درس‌هایی مثل ریاضی و علوم تدریس می‌کردند. برای همین، ما با تدریس در بقیه دروس اصلاً برخوردی نداشتیم.»

۴. ساختار کارورزی: بخش دیگری از تجربیات بیان شده توسط مشارکت‌کنندگان به مواردی اشاره می‌کند که می‌توان آن‌ها را زیرمجموعه‌ای از ساختار کارورزی قرار داد. مواردی نظیر زمان درس، سرفصل‌های درس، گزارش‌نویسی و اطلاعات و آگاهی‌های معلمان و مدیران از وظایف کارورز.

۴,۱ افزایش زمان کارورزی؛ به اعتقاد مشارکت‌کنندگان در پژوهش، محدودیت‌های زمانی گذشته پیرامون کارورزی، در آموزش‌های مجازی این درس از میان رفته است. مصاحبه‌شونده ۱۹ می‌گوید: «در کارورزی حضوری، سال بالایی‌ها فقط یک روز مدرسه می‌رفتند اما ما در گروه‌های شاد و واتساپ کلاس عضو بودیم و زمان کارورزی دیگر محدود به همان یک روز نبود». مصاحبه‌شونده ۶ می‌گوید: «اینکه می‌توانستیم در روزها و زمان‌های بیشتری از معلم راهنما و شرایط کلاس درس استفاده کنیم خیلی خوب، دیگر فقط یک روز و یک ساعت نبود.»

۴,۲ گزارش‌ها و روایت‌های نادرست و نامناسب؛ برخی از مشارکت‌کنندگان اذعان داشتند که گزارش‌های کارورزی از صحت و دقت لازم برخوردار نبوده است. مصاحبه‌شونده ۱۰ می‌گوید: «وقتی که ارتباط دوطرفه وجود نداشت دانشجویان در نوشتن گزارش عاطفی کارورزی نمی‌توانستند درست عمل کنند و حتی گاهی از روی جایی گزارش خود را می‌نوشتند». مصاحبه‌شونده ۱۷ می‌گوید: «در نوشتن گزارش عاطفی و آموزشی، ما خیلی سختی کشیدیم تا بتوانیم یک چیزی در بیاوریم. من نزدیک ۲۰ جلسه از آموزش مجازی را بررسی کردم تا در نهایت یک گزارش بنویسم. آخرش هم مجبور به کپی کردن می‌شدم». مصاحبه‌شونده ۱۲ می‌گوید: «تجربیات ما از کارورزی صرفاً تئوری است و به امور نوشتنی خلاصه می‌شود؛ یعنی گزارش بنویسیم، توصیف کنیم، طرح درس بنویسیم، که همین‌ها را بعضی وقت‌ها (نه همیشه) از اینترنت دانلود می‌کردیم.»

۴,۳ نبود سرفصل مناسب درس کارورزی در فضای مجازی؛ به اعتقاد برخی از مصاحبه‌شوندگان، سرفصل‌های موجود درس کارورزی، برای آموزش‌های مجازی این درس مناسب نبودند.

مصاحبه‌شونده ۷ می‌گوید: «اگر قرار است که کارورزی به صورت مجازی پیش برود، بهتر است که سرفصل‌های کارورزی تغییر کند. در کارورزی مجازی چیزی را از ما می‌خواستند که در کارورزی حضوری می‌شد آن را انجام داد نه در کارورزی مجازی و طبیعی است که این تناقض باعث می‌شد کارورزی بی‌فایده جلو برود». مصاحبه‌شونده ۲ می‌گوید: «همه چیزهایی که اساتید و دانشگاه از ما می‌خواستند برای موقعی بود که کارورزی حضوری بود، کاش حداقل برای این مدت که کارورزی مجازی بود، سرفصل‌ها را اصلاح می‌کردند.»

۴,۴ ناآگاهی معلمان راهنما و مدیران مدارس از کارورزی و وظایف کارورز؛ توجیه

معلمان راهنما و مدیران مدارس که کارورزان جهت کارورزی مراجعه می‌نمایند، بخش دیگری از تجارب دانشجو معلمان از کارورزی مجازی بود.

مصاحبه‌شونده ۴ می‌گوید: «خیلی از مدارس، تکلیفشان مشخص نبود و در نتیجه مدیران مدارس از ما کارورزان توقعات نادرست داشتند». مصاحبه‌شونده ۲۲ می‌گوید: «همکاری کردن معلمان راهنما با دانشجویان کارورز خیلی سخت بود چون دشوار بود مدام بخواهند تکالیف را برای ما ارسال کنند و ممکن بود این برای آن‌ها خصوصی تلقی بشود و چون می‌بایست این اتفاقات زیر نظر مدیر باشد گاهی معلمان با کارورز همکاری نمی‌کردند و تنها کار را خودشان پیش می‌بردند یا حتی از طرف دیگر، معلم بیشتر فعالیت را به دست کارورز می‌سپرد. معلوم بود که نه معلم و نه مدیر از وظایف کارورز چیزی نمی‌دانستند.»

بحث و نتیجه‌گیری

درس کارورزی به عنوان یکی از مهم‌ترین دروسی که دانشجو معلمان را با واقعیت‌های اجرایی محیط مدرسه مواجه می‌سازد و آن‌ها را با موقعیت عملی کلاس درس رو به رو می‌کند، در نظام برنامه درسی تربیت معلم قرار داده شده است. این درس که با زمان ۵۱۲ ساعت در طی دوره تحصیلی دانشجویان ارائه می‌شود، به دنبال آن است که موقعیت‌هایی را برای تجربه عملی براساس دانش نظری، برای دانشجویان فراهم کند. شرایط اجرایی درس کارورزی، با راهنمایی‌های معلم و استاد راهنما و هماهنگی‌های آموزشی محقق می‌شود. پیش از شیوع بیماری کرونا، این درس با هدف‌های از پیش تعیین شده و در سرفصل‌های آموزشی، به صورت حضوری انجام می‌شد. اما با اپیدمی کوید ۱۹ و منع آموزش‌های حضوری، این درس نیز به شکل مجازی ارائه شد. با توجه به اهمیت این درس و خلا مطالعاتی پیرامون درس کارورزی در فضای مجازی، در این پژوهش به بررسی تجارب دانشجو معلمان از آموزش مجازی درس کارورزی پرداخته شد.

نتایج حاصل از این بررسی، که نشات گرفته از تجربه‌های دانشجو معلمان از کارورزی در فضای مجازی است، نشان می‌دهد که دانشجویان توانسته‌اند از فرصت‌های آموزش مجازی برای درس کارورزی بهره‌مند شوند. نظیر این‌که امکان ذخیره و بایگانی تدریس‌های معلمان راهنما و بازخوردهای آن‌ها را داشته‌اند و بنابر اظهارات مشارکت‌کنندگان، این امر در تدریس‌های آینده آن‌ها در محیط واقعی کلاس و در زمان خدمتشان، کمک‌کننده خواهد

بود. به همین دلیل یکی از اهداف کارورزی که پیوند دانش نظری با مهارت عملی است؛ محقق شده است. علاوه بر حفظ و نگهداری تدریس‌های معلمان راهنما، در آموزش‌های مجازی، امکان استفاده از تدریس سایر معلمان نیز وجود داشته و این امر، دامنه تجربه تدریس را برای دانشجویان افزایش داده است. این در حالی است که پژوهش‌های گذشته (پیشینه تحقیق)، مهارت پایین دانشجو معلمان در اصول و فنون تدریس را نشان داده‌اند. به نظر می‌رسد این کاستی مطرح شده در پژوهش‌های گذشته، با مجازی شدن کارورزی تا حدودی مرتفع شده است. نتایج بررسی‌ها همچنین حاکی از آن بود که توانمندی‌های فناورانه و سواد رسانه‌ای دانشجویان، به خصوص در امر تولید محتوای الکترونیکی، ارتقا یافته است. که این امر همسو با نتایج پژوهش حجازی و بختیاری (۱۳۹۷) می‌باشد که توانایی استادان و دانشجو معلمان در استفاده از فناوری‌های IT و ICT را از نقاط قوت کارورزی می‌دانستند. این امر در کارورزی‌های حضوری مطرح نبوده است و می‌بایست از این نتیجه مثبت که ناشی از شرایط اجباری آموزش مجازی است، در آموزش‌های حضوری استفاده مناسب به عمل آید. مشارکت‌کنندگان همچنین از زمان بیشتری که برای کارورزی در شرایط مجازی برایشان فراهم شده بود، ابراز رضایت می‌کردند و از آن به عنوان یک فرصت مناسب برای بهره بیشتر از کلاس درس و کسب ایده‌های بدیع برای آموزش یاد می‌کردند. علاوه بر این، به عقیده برخی از دانشجو معلمان حاضر در این بررسی، امکان بروز خلاقیت در کلاس‌های کارورزی مجازی بیشتر بوده و در مواردی ایده‌های خلاقانه آنها مورد حمایت معلمان و مدیران مدراس قرار گرفته است.

در کنار نکات مثبتی که از تجارب مشارکت‌کنندگان پیرامون آموزش کارورزی در فضای مجازی به دست آمد، نواقص و کاستی‌هایی، این نوع از آموزش را از کیفیت لازم دور کرده است. نواقص و کاستی‌هایی که در پژوهش‌های گذشته نظیر پژوهش‌های الماسی و همکاران (۱۳۹۹)، ملکی و همکاران (۱۳۹۹)، حجازی و بختیاری (۱۳۹۷) به آنها اشاره شده است. نتایج تحقیقات انجام شده (پیشینه تحقیق)، در خصوص وضعیت کنونی کارورزی حکایت از آن دارد که دانشجو معلمان بیشتر به اتکای دانش معلمی پا به عرصه تربیت می‌گذارند تا مهارت‌های حرفه‌ای کسب شده در کارورزی (الماسی و همکاران، ۱۳۹۹). در این پژوهش نیز، عدم پرورش مهارت‌های مدیریت کلاس که دانشجو معلمان بخش مهمی از عدم رضایت و کسب نکردن تجربه را نشأت گرفته از این موضوع می‌دانستند، از نواقص

اصلی کارورزی مجازی شمرده شده است. این موضوع به قدری حائز اهمیت می‌باشد که در تمامی مصاحبه‌های صورت گرفته به آن اشاره شده بود. بخش دیگری از تجربیات مشارکت‌کنندگان، به محدودیت‌های آموزش مجازی باز می‌گردد که امکان تعامل چهره به چهره با عوامل آموزشی به خصوص دانش‌آموزان، در آن امکان‌پذیر نیست. این در حالی است که بخش مهمی از مهارت‌های حرفه‌ی معلمی، از تعاملات رو در رو با عوامل آموزشی از جمله دانش‌آموزان به دست می‌آید که در آموزش‌های مجازی این فرصت وجود نداشته است.

لازم است در تفسیر مضامین بدست آمده به دو نکته بسیار مهم اشاره شود. نکته اول آنکه، از تمامی مصاحبه‌ها می‌توان این‌گونه استنباط کرد که کسب تجربه معلمی آن‌گونه که در اهداف درس کارورزی ذکر شده و مورد انتظار دانشجویان از این درس بوده است، در آموزش‌های مجازی حاصل نشده است. نکته دوم آن است که از مصاحبه با مشارکت‌کنندگان می‌توان این‌گونه برداشت کرد که نقش معلم راهنما و مدیر مدرسه در فرایند آموزش مجازی در مقایسه با آموزش‌های حضوری، دارای اهمیت بیشتری می‌باشد. تناقضات میان مصاحبه‌ها نشان می‌داد که آشنایی با مهارت‌های متنوع تدریس و کسب تجربه بیشتر از محیط آموزشی، به شدت به معلم راهنما و مدیریت مدرسه وابسته است. لذا پیشنهاد می‌شود سرفصل‌های درس کارورزی به گونه‌ای اصلاح شود که در آینده بتوان این درس را، هم در بستر آموزش‌های حضوری و هم در بستر آموزش‌های مجازی دنبال کرد تا از فرصت‌هایی که پیش از این درباره آموزش مجازی کارورزی به آن اشاره شد، استفاده شود. لازم به ذکر است که نارسایی سرفصل‌ها و زبان دشوار آن در سایر پژوهش‌های انجام شده از جمله حجازی و بختیاری (۱۳۹۷) نیز مطرح شده است و با توجه به نتایج حاصل در این بررسی، ضرورت اصلاح سرفصل‌های کارورزی همچنان احساس می‌شود. همچنین لزوم انتخاب معلمان راهنمای دلسوز و توانمند، و توجیه کادر آموزشی درگیر در فرایند کارورزی، از ضروریات تحقق اهداف درس کارورزی است که توصیه می‌شود در برنامه‌های کارورزی اصلاح گردد.

منابع

- ابراهیمی، ا.؛ عباسیان، ح.؛ آراسته، ح.؛ و زین آبادی، ح. (۱۴۰۰). طراحی الگوی مربی‌گری فرایند کارورزی دانشجو معلمان در دانشگاه فرهنگیان. *مطالعات آموزشی و آموزشگاهی*، ۱۰(۲)، ۷-۳۹.
- احمدی، آ.؛ و الهامیان، ن. (۱۳۹۹). بررسی برنامه درسی کارورزی با رویکرد تربیت معلم فکور از منظر استادان دانشگاه فرهنگیان. *پژوهش در تربیت معلم*، ۲(۳)، ۹-۳۷.
- اسلامی، ف.؛ موسی پور، ن.؛ و صادقی، ع. (۱۳۹۹). مطالعه تجربه زیسته استاد راهنمای دوره کارآموزی در دانشگاه فرهنگیان. *پژوهش‌های برنامه‌درسی*، ۲(۱۰)، ۲۰۱-۲۲۱.
- الماسی، ح.؛ زارعی زوارکی، ا.؛ نیلی، م.؛ و دلاور، ع. (۱۳۹۹). طراحی و اعتباریابی الگوی آموزشی کارورزی براساس نظریه استاد شاگردی شناختی برای اجرای درس کارورزی در دانشگاه فرهنگیان. *روانشناسی تربیتی*، ۱۶(۵۶)، ۱-۲۹.
- جعفریان، و.؛ و محمودی، ف. (۱۳۹۸). پدیدارشناسی تجارب معلمان راهنمای کارورزی از طرح جدید کارورزی در دانشگاه فرهنگیان استان آذربایجان شرقی. *تدریس پژوهی*، ۲(۷)، ۵۴-۶۹.
- حجازی، ا.؛ و بختیاری، ا. (۱۳۹۷). تحلیل پدیدارشناسانه ادراک و تجربه زیسته اعضای هیئت علمی و مدرسان دانشگاه فرهنگیان از برنامه درسی پژوهی در تربیت معلم، پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۳(۲۴)، ۵۳-۷۶.
- خروش، پ.؛ پریشانی، ن.؛ و قربانی، س. (۱۳۹۹). بررسی مسائل و مشکلات درس کارورزی از نظر مدرسین دانشگاه فرهنگیان (مطالعه موردی: دانشگاه فرهنگیان اصفهان). *پژوهش در تربیت معلم*، ۱(۳)، ۱۳-۳۹.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی. (۱۳۹۳). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تهران.
- صفرنواده، م.؛ موسی پور، ن.؛ اظهري، م.؛ و محمدشفیعی، ع. (۱۳۹۸). تجربه زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از برنامه جدید کارورزی تربیت معلم ایران. *مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*، ۱۹(۱۰)، ۱۴۹-۱۶۹.
- عرب زاده، ع.؛ حسینی، س.؛ و اولادیان، م. (۱۴۰۰). تبیین راهبردها و پیامدهای تحقق نظام کارورزی مبتنی بر تربیت معلم فکور در دانشگاه فرهنگیان. *رهبری و مدیریت آموزشی*، ۱۴(۱)، ۱۸۸-۱۶۵.
- قربانی، ح.؛ میرشاه جعفری، ا.؛ نصر اصفهانی، ا.؛ و نیستانی، م. (۱۳۹۸). خود شرح حال نویسی مشارکتی: الگویی نوین و منطبق با برنامه درسی کارورزی در دانشگاه فرهنگیان. *پژوهش‌های برنامه درسی*، ۲(۹)، ۴۴-۸۴.
- ملکی، ص.؛ احمدی، غ.؛ مهرمحمدی، م.؛ و امام جمعه، م. (۱۳۹۹). ارزیابی برنامه کارورزی دانشگاه فرهنگیان از منظر تجارب جهانی. *نظریه و عمل در برنامه درسی*، ۸(۱۵)، ۳۸۳-۴۲۴.

Aasir, A., & Arshad Khushi, M. (2018). Understanding the Role of Internship as an Activity Based Learning: A Case Study. *Journal of Education and Educational Development*, 5(2), 92-106.

Cheong, A. L. J., binti Yahya, N., Shen, Q. L., & Yen, A. Y. (2014). Internship experience: An in-depth interview among interns at a business school of a Malaysian private higher learning institution. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(123), 333-343.

Hejazi, A., & Bakhtiari, A. (2021). A Comparative Study of Teacher Education Internship Curriculum in Iran, Australia and Singapore. *A Comparative Study of Teacher*, 4(1), 1024-1046.

Jones, R.L. (2006). How can educational concepts inform sports coaching? In: R.L. Jones, *The sports*

- coach as educator: reconceptualising sports coaching* (London, Routledge), 3-13.
- Kraft, M. A., Blazer, D. & Hoggan, D. (2018). *the effect of teacher coaching on instruction and achievement: a meta-analysis of the causal evidence*. Brown University Working Paper.
- Piwowar, V., Thiel, F., & Ophard, D. (2013) Training inservice teachers' competencies in classroom management. A quasi-experimental study with teachers of secondary schools. *Teaching and Teacher Education*. 30(1),1-12.
- Stellmacher, A., Ohlemann, S., Pfetsch, J., & Ittel, A., (2020). Pre-Service Teacher Career Choice Motivation: A Comparison of Vocational Education and Training Teachers and Comprehensive School Teachers in Germany. *International Journal for Research in Vocational Education and Training*, 7(2), 214-236.
- Tecmant, A. (2014). A mixed-methods investigation of instructional coaching for teachers of diverse learners. *Urban Education*, 49(5), 574-604.
- Wilson, S. M., Floden, R. E., & Ferrini-Mundy, J. (2002). Teacher preparation research an insider's view from the outside. *Journal of teacher education*, 53(3), 190-204.